

Nr 328.

Av herr **Sterne**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från lotten nr 1 av Starby kungsladugård i Östergötlands län.*

I nådig proposition nr 182 av den 14 mars 1913 föreslår Kungl. Maj:t, att Riksdagen måtte medgiva upplåtandet av en del lägenheter å Starby kungsladugård i Östergötlands län med var för sig angivet område till egna hem enligt kungl. kungörelsen den 31 december 1909 samt med förbehåll om rätt till utfartsvägar och om rätt för vissa personer att bo kvar i dem tillhöriga hus på bestämda villkor.

Denna proposition har motsetts med längtan och förhoppning av de många torpare och lägenhetsinnehavare, som beröras av förslaget, och för de flesta av dem torde detta förslag gå i nära överensstämmelse med deras under många år närda önsknningar att en gång få kalla det lilla hemmet för sitt. Flera av dem torde dock ha hoppats, att lägenheterna vid förändring till egna hem skulle ha gjorts något större till arealen, - så att de alla kunde lämna full försörjningsmöjlighet för en familj, utan att arbetet skulle behöva sökas på annat håll, och den möjligheten hade tydligtvis mycket väl kunnat beredas dem alla, om uppskattningsmännen velat gå i en sådan riktning med sitt förslag, och man måste beklaga att så ej skett.

Emellertid inrymmer förslaget en stor orättvisa mot tre av kungsgårdens torpare, som slitit ut sina krafter vid egendomen och nu borde vara lika berättigade som de övriga att få åtnjuta hembuds rätt på sina hem. Det äro torpen Lilla och Stora Skogens samt Hästhagens besittare, som här åsyftas. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade i sitt anförande till statsrådsprotokollet, att, ehuru väl en försäljning av dessa lägenheter till deras innehavare ur egnahemssynpunkt

vore önskelig, vägande skäl dock synas tala mot en sådan åtgärd. Dessa vägande skäl anföras vara, att lägenheterna skjuta som en kil in i egendomen, varför en försäljning av dem skulle medföra avsevärt men för egendomens skötsel. Denna herr statsrådets mening synes emellertid bero på en missuppfattning av sakläget. De tre ifrågavarande torpen ligga nämligen alldeles i kanten av huvudgårdens åker, och bakom dem från huvudgården räknat finnes icke den minsta bit odlad jord. Skogskiftet Rismarken, kring vilken även alla de övriga torpen äro belägna i omedelbar närhet, ligger visserligen bakom, men huvudgårdens åker ligger fri intill samma skog på hela norra och västra sidan i övrigt, och vägen från huvudgården till skogslotten går långt ifrån torpen och berör dem icke till någon del. Här kan således icke med något fog sägas, att dessa tre torps upplåtande till egna hem skulle medföra ens det ringaste men för egendomens skötsel.

De tre nuvarande innehavarna av torpen i fråga ha samtliga fullt så väl som alla de övriga gjort sig förtjänta av att få hembuds rätt på sina hem.

Torparen Johansson har haft Lilla Skogen i 15 år och dessförinnan tjänat såsom dräng vid huvudgården. Sitt torp har han skött så, att han därför prisbelönats av hushållningssällskapet samt på sin förre husbondes intyg och förord fått deltaga i en av hushållningssällskapet anordnad studieresa till Skåne och Danmark. Han och hans hustru ha anlagt en vacker liten trädgård, som skötes synnerligen väl. De ha två barn i åldern 14 och 12 år.

Svahn har haft sitt torp, Stora Skogen, i 30 år och skött det med omsorg. Makarna ha där uppfött sju välartade barn, alla nu vuxna.

Ahl har haft torpet Hästhagen i 40 år. Makarna äro nu gamla och mannen kan icke utgöra de dagsverken som krävas till huvudgården för torparrendet. En av sönerna, 31 år gammal, har stannat hemma och gör dagsverkerna för fadern samt hjälper föräldrarna i övrigt med hemmets skötsel. Det är ju givet, att kärleken till föräldrarna manat honom härtill i första rummet, men helt naturligt har också den förhoppningen föresvävat honom, att han skulle kunna få ett hem en gång själv på den statens egendom, där föräldrarna och han nedlagt sina bästa krafter, i synnerhet som han avslagit lockande anbud om bättre anställning i annan verksamhet.

Dessa tre torps arrendeavgifter till huvudgården utgå i mansdagsverken enligt kontrakt med kronoarrendatorn, och överdagsverken mot penningbetalning äro därtill pålagda, så att alldeles otillräcklig tid finnes för respektive torps skötsel utan legd hjälp. Sålunda äro 160 kronor,

som av kungl. domänstyrelsen bestämts i arrende för ett av dessa torp, i separatkontraktet förvandlade till två dagsverken i veckan året om samt därtill sex höstdagsverken, varjämte torparen är skyldig att göra två överdagsverken i veckan mot en daglön av 80 öre om vintern och kronor 1:10 om sommaren, och skall han därvid hålla sig själv med redskap för arbetet och med kost.

Torparnas kontrakt med arrendatorn bestämmer också, att de skola ha fria dragare från huvudgården för torpets skötsel, men denna bestämmelse hålles så, att torparna få dragare endast på en bestämd dag i veckan efter därom framställd begäran. Det säger sig självt, att en sådan anordning för torpens ordentliga skötsel är synnerligen oformlig, särskilt under vårarbetet och vid skördetiden. Med litet mera jord, så att de själva kunde hålla sig med dragare samt med hemmen friköpta, så att de, fria från dagsverksskyldighet till huvudgården, kunde sköta sin jord och bärga sin skörd på lämplig tid, skulle dessa familjer kunna bringa sina små kära hem i blomstring och vinna den ekonomiska trygghet och självständighet, som deras långa och strävsamma arbetsdag på statens mark så väl berättigar dem till.

Lägenhetshavaren Sands begäran att få friköpa sitt hem, Hässlet, med något större jordområde än det nu tillhörande har icke förordats i den kungl. propositionen, men däremot har beretts möjlighet för torparen J. A. Karlsson i Stora Laggartorpet, vid vars gräns Hässlet är beläget, att med Hässlet och med mark därutanför få förstora sitt redan förut väl tillmätta torp, det största bland dem alla, men ej det mest välskötta. Redan i sitt nu föreslagna omfång når detta torp i värde upp till det maximum, som är bestämt för egnahemslägenheter, och med ytterligare tillökning kommer det betydligt över denna gräns. Det är oförklarligt, hur uppskattningsmännen kunnat framkomma med ett så till synes partiskt förslag. Den gamle Johan Sand och hans hustru ha under flera kronoarrendatorers tid, eller i omkring 30 års tid, arbetat på denna statsdomän. Många barn ha de fostrat där och de ha väl alltid hoppats att vid sin bortgång kunna lämna åtminstone sin stuga åt dem i arv. En 34-årig dotter har ständigt vistats i hemmet och gått på arbete vid gården under den bråda tiden. Kroppsligt lyte gör, att hon icke kan taga tjänst hos främmande. Men sina gamla föräldrar kan hon vårda och gör det även med omsorg. En av Sands söner är grenadjär utan tjänstetorp och bor hemma under den tid han är ledig från tjänstgöring. Nog vore det lämpligt, att detta hem efter föräldrarnas död bleve tryggat åt barnen, helst som de vilja ekonomiskt bidra till hemmets friköpande med ett så ökat område, att det blir en jordbrukslägenhet.

Åt grenadjären Kåre, som nära nog i all sin tid och fadern före honom, arbetat å Starby och Kerstinstorp har föreslagits ett område till ökning av hans intill kronodomänen liggande egnahemslägenhet. Men det säges icke, att han skall erhålla hembuds rätt på det föreslagna området, och fara är, att spekulationen från annat håll kan framträda och omintetgöra den goda avsikten. Det bör i detta sammanhang bemärkas, att Kåre synnerligen väl sköter sin nuvarande lägenhet, vilken utgör det grenadjärort, för vilket han och hans fader före honom tjänat såsom soldat.

Uppskattningsmännen hava ansett, att torparen Robert Andersson, Skarven, icke bör erhålla hembuds rätt, därför att han icke innehaft torpet mer än tre år vid arrendetidens utgång. Det bör dock bemärkas, att Andersson mottog torpet mycket vanskött med endast 1 hektar åker täckdikad, och att han betydligt upparbetat egendomen samt täckdikat hela den återstående arealen, varför det synes rättvist, om även han erhöles hembud.

Slutligen synes kungl. domänstyrelsen hava blivit svårt vilseledd i fråga om det långt ifrån huvudgården belägna skiftet Kungshagens beskaffenhet. Denna utjord är nämligen icke av mera svårbrukad art än huvudgårdens och torplägenheternas, snarare tvärtom, och den lämpar sig synnerligen väl för uppdelning till smärre jordbrukslägenheter. Samma är förhållandet med den återstående delen av Kerstinstorp väster om Vadstena landsvägen. Båda ligga långt ifrån huvudgården och kunna därifrån icke skötas ens med tillnärmelsevis så gott resultat, som om de bleve bebyggda till småhemman. De stora byggnaderna på huvudgården torde icke få tillmätas någon nämnvärd betydelse i denna angelägenhet, ty då skulle ju genom ett av arrendator framställt och av domänstyrelsen godkänt nybyggnadsförslag vägen kunna stängas för Kungl. Maj:ts och Riksdag att vid ny arrendeperiod bestämma om viss kronoegendoms användande på lämpligaste sätt. I förevarande fall bör bemärkas, att den nuvarande arrendatorn av Starby kungsladugård, som mottog domänen i ovanligt välskött tillstånd efter av företrädaren nedlagda betydande kostnader på dess förbättring, icke har så stor kreatursbesättning som företrädaren, varför vissa byggnader, även med egendomens nuvarande omfång, äro onödigt stora.

Med stöd av det ovan anförda får jag därför vördsamt hemställa,

att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition i övrigt, måtte besluta:

att de tre torpen: Lilla Skogen, Stora Skogen

och Hästhagen, utlagda till lämplig storlek för självständiga jordbrukslägenheter, försäljas med hembuds-rätt till de nuvarande torparna Johansson, Ahl och Svahn;

att till torparen Sands lägenhet, Hässlet, lägges ett av de till försäljning föreslagna områdena F. eller G. och hembjudes nuvarande lägenhetsinnehavaren;

att det andra till försäljning föreslagna området F. eller G. hembjudes åt f. grenadjären Kåre;

att nuvarande torparen R. Andersson får hembud på Skarven; samt

att Kungshagen och det återstående av utgården Kerstinstorp uppdelas till småbrukslägenheter för försäljning och utarrenderas på kortare tid, tills uppskattning och upplåtelse hinna ordnas.

Stockholm den 18 april 1913.

Axel Sterne.